12/12.

pt 186

REGION DE BRUXELLES-CAPITALE

Arrêté du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale

BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering

12/12/2019 - ARRETE DU GOUVERNEMENT DE LA REGION DE BRUXELLES-CAPITALE CLASSANT COMME MONUMENT LA TOTALITE DE LA TOUR JAPONAISE ET COMME SITE SON JARDIN SIS AVENUE VAN PRAET A BRUXELLES

Le Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale,

Vu le Code bruxellois de l'aménagement du territoire (CoBAT), articles 226 et 228 ;

Vu l'arrêté du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale du 19 octobre 2017 entamant la procédure de classement comme monument de la totalité de la Tour japonaise, en ce compris les éléments de décor et de mobilier faisant partie intégrante du bien, et comme site de son jardin sis avenue Van Praet à Bruxelles ;

Vu la demande d'avis au collège des bourgmestre et échevins de la ville de Bruxelles le 8 mai 2018 ;

Vu la notification de l'arrêté entamant la procédure de classement au propriétaire, la Donation royale, le 8 mai 2018 ;

Vu la notification à la Régie des Bâtiment, gestionnaire du bien, à Bruxelles Environnement, gestionnaire du jardin, et aux Musées Royaux d'Art et d'Histoire, gestionnaire des collections, le 8 mai 2018 ;

Considérant que ni le collège des bourgmestre et échevins de la ville de Bruxelles, ni le propriétaire, la Donation royale, n'ont émis d'avis dans le délai prévu par l'article 225 § 1er du CoBAT ;

Considérant que la Régie des Bâtiments a fait connaître ses observations en date du 25 juin 2018, dans le délai prévu par l'article 224 du CoBAT, et que celles-ci peuvent être résumées comme suit :

-des précisions et corrections devraient être apportées dans l'annexe I quant à l'état de conservation de certains éléments décoratifs et

12/12/2019 - BESLUIT VAN DE BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING TOT BESCHERMING ALS MONUMENT VAN DE TOTALITEIT VAN DE JAPANSE TOREN EN ALS LANDSCHAP VAN ZIJN TUIN GELEGEN VAN PRAETLAAN TE BRUSSEL

De Brusselse Hoofdstedelijke Regering,

Gelet op het Brussels Wetboek van Ruimtelijke Ordening (BWRO), artikelen 226 en 228;

Gelet op het besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 19 oktober 2017 ingesteld de procedure tot bescherming als monument van de totaliteit van de Japanse toren met inbegrip van de decoratie-elementen en het meubilair die integrerend deel uitmaken van het goed, en als landschap van zijn tuin, die is gelegen aan de Van Praetlaan in Brussel;

Gelet op de vraag tot advies aan het college van burgemeester en schepenen van de stad Brussel op 8 mei 2018;

Gelet op de betekening van het besluit houdende instelling van de procedure tot bescherming van 8 mei 2018 aan de eigenaar.

Gelet op de betekening aan de Regie der Gebouwen, beheerder van het goed, Leefmilieu Brussel, beheerder van de tuin en aan de Koninklijke Musea voor Kunst en geschiedenis, beheerder van de collecties op 8 mei 2018;

Overwegende dat noch het college van burgemeester en schepenen van de stad Brussel, noch de eigenaar, de Koninklijke Schenking een advies hebben uitgebracht binnen de termijn zoals bepaald door artikel 225, § 1 van het BWRO;

Overwegende dat de Regie der Gebouwen haar bemerkingen heeft meegedeeld op 25 juni 2018, binnen de termijn zoals bepaald door artikel 224 van het BWRO, en dat deze als volgt kunnen worden samengevat:

- preciseringen en correcties zouden moeten doorgevoerd worden in de bijlage I met betrekking tot de bewaringstoestand van bepaalde decoratieve elementen en voor wat

CHANCELLERIE KANSELARIJ

mobiliers et quant à la traduction du français vers le néerlandais de certains termes ;

- le tunnel de liaison entre le Pavillon chinois et la Tour japonaise (non repris dans le périmètre du classement), le pavillon sanitaire et l'escalier d'accès au tunnel (compris dans le périmètre du classement) n'ont aucune valeur historique, artistique, esthétique, scientifique et technique et ne doivent pas être classés ;

- la protection ne devra en aucun cas porter atteinte à une éventuelle nouvelle présentation muséologique ou à toute adaptation qui serait rendue nécessaire pour l'accueil du public, en particulier pour les personnes à mobilité réduite ;

- Chantal Kozyreff, ancienne conservatrice des collections Japon, Chine et Corée aux Musées royaux d'Art et d'Histoire, apporte quelques adaptations (terminologie) et précisons (principalement d'ordre historique) à la version francophone du texte en annexe I de l'arrêté ouvrant la procédure de classement du bien ;

Considérant que ces observations peuvent être rencontrées comme suit :

- le tunnel de jonction (non repris dans le périmètre de classement), son escalier d'accès et le pavillon sanitaire (compris dans le périmètre du classement) sont des éléments aménagés en 1988 qui ne présentent pas d'intérêt patrimonial particulier, tel que précisé dans l'annexe I du présent arrêté ;

- la procédure de classement vise la reconnaissance et la mise en valeur de la valeur patrimoniale et du caractère unique du monument. En conséquence, il n'empêche nullement l'exécution, moyennant le cas échéant les autorisations requises, des mesures qui seraient nécessaires pour garantir la présentation optimale des collections, pour autant que soient respectés les éléments qui participent à l'intérêt patrimonial du bien ;

- les adaptations et précisions demandées par la Régie et celles proposées par Chantal Kozyreff dans l'annexe I de l'arrêté d'entame ont été intégrées dans les textes français et néerlandais de l'annexe I du présent arrêté ;

betreft de vertaling van het Frans naar het Nederlands van bepaalde begrippen;

- de verbindingstunnel tussen het Chinees Paviljoen en de Japanse Toren (niet opgenomen in de beschermingsperimeter), het sanitaire paviljoen en de toegangstrap tot de tunnel (inbegrepen in de beschermingsperimeter) hebben geen enkele historische, artistieke, esthetische, wetenschappelijke en technische waarden en moeten dan ook niet beschermd worden;

- de bescherming mag in geen geval een eventuele nieuwe museumpresentatie of aanpassingen die nodig zouden blijken voor het onthaal van het publiek, en meer in het bijzonder personen met beperkte mobiliteit, aantasten;

- Chantal Kozyreff, voormalig conservator van de collecties Japan, China en Korea in de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, brengt enkele aanpassingen (terminologie) en preciseringen (vooral van geschiedkundige aard) aan in de Franstalige versie van de tekst in bijlage I van het besluit om de beschermingsprocedure van het goed in gang te zetten;

Overwegende dat aan deze opmerkingen op volgende wijze kan worden tegemoet gekomen:

- de verbindingstunnel (niet opgenomen in de beschermingsperimeter), zijn toegangstrap en het sanitaire paviljoen (inbegrepen in de beschermingsperimeter) zijn elementen die ingericht werden in 1988 en geen bijzonder erfgoedwaarde hebben, zoals gepreciseerd in de bijlage I van het huidige besluit;

- de procedure tot bescherming is gericht op de erkenning en de opwaardering van de erfgoedkundige waarde en het unieke karakter van het monument. Bijgevolg verhindert de bescherming geenszins de uitvoering, in voorkomend geval door middel van de vereiste vergunningen, van maatregelen die nodig zouden blijken om een optimale presentatie van de collecties te verzekeren, voor zover de elementen die bijdragen aan het erfgoedkundige belang van het goed gerespecteerd worden;

- de aanpassingen en preciseringen gevraagd door de Regie en deze voorgesteld door Chantal Kozyreff in de bijlage I van het besluit tot instelling van de procedure werden opgenomen in de Franstalige en Nederlandstalige teksten van de bijlage I van dit huidige besluit;

GOUVERNEMENT DE LA RÉGION BRUXELLES-CAPITALE
CHANCELLERIE
KANSELARIJ
BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING

Considérant que la Commission royale des Monuments et des Sites a émis un avis favorable au classement tel que proposé en séance du 21 août 2019 ;

Sur proposition du Ministre du gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale chargé des Monuments et Sites,

Après délibération,

Arrête :

Article 1er – Sont classés comme monument la totalité de la Tour japonaise, en ce compris les éléments de décor et de mobilier faisant partie intégrante du bien, et comme site son jardin sis avenue Van Praet à Bruxelles, en raison de leur intérêt historique, artistique, esthétique, scientifique et technique précisé dans l'annexe I du présent arrêté.

Le bien est connu au cadastre de Bruxelles, 18e division, section B, 2e feuille, parcelles nos 244C, 244D, 244E, 244F et 81n3 (partie).

Art. 2 – Les conditions particulières de conservation sont les suivantes :

a) L'utilisation, l'entreposage ou la fabrication de substances nocives au développement ou à la croissance des plantations, de la faune et de la flore, ou nuisibles à la qualité des eaux, sont prohibés.

b) Le dépôt et le stockage de débris, matériaux et déchets de toutes sortes sont prohibés, y compris l'installation d'une aire de compostage et le stationnement de véhicules, vu l'exiguïté du jardin.

c) La pose de panneaux publicitaires est interdite. L'installation de panneaux didactique peut être autorisée, pour autant qu'ils ne nuisent pas à la qualité esthétique du jardin.

d) L'allumage de feux est interdit dans tout le jardin.

e) Toute installation quelconque, en ce compris roulottes, caravanes, cabanes de chantier est interdite, également en cas de manifestation culturelle temporaire, vu l'exiguïté du jardin.

Gelet op het gunstige advies van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen, uitgebracht tijdens de zitting van 21 augustus 2019;

Op voorstel van de Minister van de regering van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest belast met Monumenten en Landschappen,

Na beraadslaging,

Besluit:

Artikel 1 – Wordt beschermd als monument de totaliteit van de Japanse toren met inbegrip van de decoratie-elementen en het meubilair die integrerend deel uitmaken van het goed en als landschap zijn tuin, gelegen Van Praetlaan te Brussel omwille van hun historische, artistieke, esthetische, wetenschappelijke en technische belang, zoals nader bepaald in bijlage I van dit besluit.

Het goed is bekend ten kadaster te Brussel, 18e afdeling, sectie B, 2de blad, percelen nrs 244C, 244D, 244E, 244F en 81n3 (deel).

Art. 2 – De bijzondere behoudsvoorwaarden luiden als volgt:

a) Het gebruik, de opslag en de productie van stoffen die schadelijk zijn voor de ontwikkeling of de groei van de aanplantingen, de fauna en de flora of voor de waterkwaliteit, zijn verboden.

b) Het storten of opslaan van materiaalafval, materialen en vuilnis allerhande is verboden, evenals de aanleg van een compostzone en het parkeren van voertuigen, gezien de beperkte oppervlakte van de tuin.

c) De plaatsing van reclamepanelen is verboden. De plaatsing van didactische panelen is toegestaan, voor zover ze de esthetische kwaliteit van de tuin niet schaden.

d) Vuur aansteken is in de hele tuin verboden.

e) Om het even welke inrichting, met inbegrip van woonwagens, caravans, werfhutjes, is verboden, ook bij tijdelijke culturele evenementen, gezien de beperkte oppervlakte van de tuin.

GOUVERNEMENT DE LA RÉGION BRUXELLES-CAPITALE
CHANCELLERIE
BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST
KANSELARIJ

f) L'entretien normal des arbres à haute tige (tailles de formation, enlèvement des branches mortes, taille des branches cassées, suivi sanitaire) est obligatoire et devra se faire en cohérence avec leur fonction esthétique dans le jardin.

g) L'entretien normal des végétaux bas (arbustes, haies, topiaires) est obligatoire et devra se faire de manière régulière et en cohérence avec leur fonction esthétique dans le jardin.

h) Le choix des plantations devra privilégier, chaque fois que cela est possible, des essences orientales typiques des jardins japonais.

i) Les éléments constitutifs du jardin, décrits dans l'annexe I du présent arrêté doivent être maintenus en bon état.

j) L'envahissement par la végétation de la base de la tour doit être limité pour qu'il n'y ait ni masquage d'éléments de valeur, ni dégradation du bâtiment.

Art. 3 – Le Ministre qui a les Monuments et Sites dans ses attributions est chargé de l'exécution du présent arrêté.

Bruxelles, le 12 décembre 2019

Pour le Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale,

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale chargé du Développement territorial et de la Rénovation urbaine, du Tourisme, de la Promotion de l'Image de Bruxelles et du Biculturel d'Intérêt régional,

Rudi VERVOORT

Le Ministre du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale, chargé des Finances, du Budget, de la Fonction publique, de la Promotion du Multilinguisme et de l'Image de Bruxelles,

Sven GATZ

f) Het normale onderhoud van de hoogstammen (vormgevingssnoei, verwijderen van dode takken, snoeien van gebroken takken, sanitaire opvolging) is verplicht en dient te gebeuren rekening houdend met hun esthetische functie in de tuin.

g) Het normale onderhoud van de lage beplanting (struiken, hagen, siersnoei) is verplicht en dient geregeld te gebeuren, rekening houdend met de esthetische functie van deze beplanting in de tuin.

h) Bij de keuze van de planten dient, telkens als dat mogelijk is, de voorkeur te worden gegeven aan oosterse soorten die typisch zijn voor Japanse tuinen.

i) De opbouwende elementen van de tuin, die in bijlage I bij het huidige besluit worden beschreven, dienen in goede staat te worden behouden.

j) De begroeiiing op het onderste deel van de Toren dient te worden beperkt, opdat waardevolle elementen niet bedekt raken en om beschadiging van het gebouw te voorkomen.

Art. 3 – De Minister bevoegd voor Monumenten en Landschappen, wordt belast met de uitvoering van dit besluit.

Brussel, 12 december 2019

Voor de Brusselse Hoofdstedelijke Regering,

De minister-president van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, bevoegd voor Territoriale Ontwikkeling en stadsvernieuwing, Toerisme, de Promotie van het imago van Brussel en Biculturele Zaken van gewestelijk belang,

De Minister van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, bevoegd voor Financiën, Begroting, Openbaar Ambt, Promotie van Meertaligheid en van het Imago van Brussel,

Copie certifiée conforme
Voor eensluidend afschrift
20 -12- 2019
Chancellerie - Kanselarij
Hamid MHAOUCHI

CHANCELLERIE KANSELARIJ

ANNEXE I A L'ARRETE DU GOUVERNEMENT DE LA REGION DE BRUXELLES-CAPITALE CLASSANT COMME MONUMENT LA TOTALITE DE LA TOUR JAPONAISE ET COMME SITE SON JARDIN SIS AVENUE VAN PRAET A BRUXELLES

Référence cadastrale : Bruxelles, 18e division, section B, 2e feuille, parcelles nos 244C, 244D, 244E, 244F et 81n3 (partie).

Description sommaire

A front de l'avenue Van Praet à Laeken, en lisière du domaine royal, la Tour japonaise fait face au Pavillon chinois. Construite entre 1901 et 1904, d'après les plans de l'architecte parisien Alexandre Marcel, la Tour japonaise forme avec le Pavillon chinois et son annexe (Musée d'Art japonais), les Musées d'Extrême Orient rattachés aux Musées Royaux d'Art et d'Histoire. Implanté dans un jardin japonais, le monument est composé de trois corps de bâtiment distincts : un pavillon d'entrée, une galerie couverte et une tour ou pseudo pagode Le jeu échelonné des toitures suivant les différents niveaux permet à l'ensemble de s'intégrer parfaitement au dénivelé du terrain.

Le pavillon d'entrée:

Le pavillon d'entrée est situé le long de l'avenue. En bois exotique de teinte brune, il est édifié sur un socle de briques et de pierre. Ce corps de bâtiment de plan rectangulaire comporte deux niveaux. C'était initialement le porche du panorama « Le Tour du monde » présenté à l'Exposition Universelle de Paris de 1900, et dont les éléments étaient d'origine nipponne.

Dans l'axe, le pavillon d'entrée se compose de doubles colonnes sculptées enserrant des panneaux décoratifs à décors de dragons et de phénix. Au centre, la porte monumentale a de larges battants ciselés (l'accès se fait actuellement par une petite porte latérale). Au-delà des doubles colonnes et latéralement, le pavillon d'entrée est percé de baies à claustras au rez-de-chaussée, et munies de balcons à l'étage. Les corniches et balcons reposent sur des consoles ouvragées à motifs léonins. Les toitures à double pente sont de cuivre comme celles de la galerie et garnies de bordures et éléments faîtiers adoptant les formes orientales traditionnelles. Des plaques de laiton doré décorent l'édifice ; elles se caractérisent par un motif d'acanthes estampées sur fond ciselé.

L'intérieur du pavillon d'entrée en bois verni est sobrement orné de plaques de laiton, son plafond est à caissons. Les tribunes latérales sont accessibles par deux escaliers qui communiquent par une passerelle. Ces petites pièces de l'étage sont actuellement aménagées en vitrine, jadis elles auraient pu servir à accueillir des musiciens et ont été utilisées un temps comme centre de documentation. Le sol dallé est bordé d'élégantes grilles de chauffage en fonte de fer (originellement recouverte de bronzine dorée) à motifs d'oiseaux et de rouleaux. Des grilles identiques mais en laiton sont placées dans la galerie et au rez-de-chaussée de la tour. Des luminaires électriques aux formes végétales réalisés par le parisien Eugène Soleau complètent le décor.

La galerie couverte :

Dans l'axe du pavillon d'entrée, une galerie couverte articulée en L mène à la tour. Son extérieur en bois brun est très richement ornementé de panneaux finement sculptés. Sa toiture est échelonnée sur neuf travées. A l'intérieur, deux premières volées d'escalier mènent à un palier intermédiaire. Ensuite, la galerie coudée à 45°

GOUVERNEMENT DE LA REGION BRUXELLES-CAPITALE
CHANCELLERIE
KANSELARIJ

couvre une longue succession de marches interrompue par un second palier. La richesse et le décor japonisant de la galerie couverte teinté d'Art nouveau sont particulièrement remarquables. Elle est jalonnée de vitraux dans les tons bleus et verts, œuvre du peintre verrier et décorateur parisien Jacques Galland, dont la thématique martiale est directement inspirée d'estampes héroïques japonaises du XIXe siècle. Les scènes sont présentées en tableau isolé, diptyque ou triptyque suivant leur positionnement dans la galerie. Suite à une lourde restauration, certains vitraux ne sont plus dans leur emplacement d'origine ce qui en perturbe la lecture. La galerie couverte est encore magnifiée par une frise peinte représentant des scènes de la vie courante, copies d'estampes japonaises des XVIIIe et XIXe siècles recomposées par J. Galland qui les unifie par un fond vallonné, ponctué d'arbres et d'oiseaux. Les plafonds sont composés de panneaux à motifs géométriques monochromes ou recouverts d'une toile peinte reposant sur un support de boiseries à croisillons.
Des plintes et bordures sculptées participent à la cohérence des différents niveaux. Réalisés par le parisien A. Rollet, les luminaires présentent une esthétique Art nouveau affirmée. Les lustres et appliques en bronze de teinte verte adoptent soit la forme de nymphéas dont les boutons ou la fleur constituent la fleur électrique, soit de plants de thé en pleine floraison (deux lustres et trois plafonniers au pavillon, 32 appliques nymphéas, deux plafonniers au rez-de-chaussée de la tour, treize patères japonaise du pavillon et neuf au rez-de-chaussée de la tour). Les éléments de serrurerie en laiton sont décorés de scènes de genre, de dragons dorés. Les ornements de cuivre sont revêtus d'or battu.

La tour :

D'une hauteur de 52 m, la tour qui s'élève sur un enrochement en mortier de ciment imitant les murailles des châteaux forts japonais constitue encore actuellement un des éléments dominant du paysage bruxellois. Très caractéristique tant par sa forme que sa teinte rouge, son modèle s'inspire librement de celui des pagodes bouddhiques. De plan carré, la tour compte six niveaux s'élevant sur deux étages en sous-sol. Le rez-de-chaussée donne sur un large perron. Vers le sud, il s'ouvre sur le domaine royal.
Chaque niveau a une structure identique, largement fenestrée et entourée aux étages d'une galerie ceinte d'un garde-corps en bois sur les quatre côtés. Une cage d'escalier étroite éclairée par des fenêtres à croisillons forme un ressaut vers l'avenue. Les niveaux intermédiaires sont marqués par un appentis légèrement retroussé sur les angles. L'ossature de la tour est en bois de sapin. Elle a été assemblée sans clous suivant les techniques traditionnelles japonaises. La charpenterie complexe est à la fois structurelle et ornementale, à systèmes de consoles. Les deux premiers niveaux ainsi que les portes de la tour sont d'origine ornés de hauts-reliefs laqués en bois à décor d'oiseaux et tête de dragons. Ces pièces (dont l'une a été restaurée) ont été déposées et sont stockées *in situ*. Les tuiles d'origine ont été remplacées lors de la restauration de 1988. La toiture est agrémentée d'ornements et terminée par une flèche paratonnerre et des lanternes (plus en l'état d'origine). Les lanternes décoratives du perron ont également été déposées.

Le programme décoratif de la tour est exceptionnel à tous les niveaux. Les panneaux et corniches sont richement ornementés. Dès sa construction, le bâtiment a été pourvu des techniques modernes : eau, éclairage, ascenseur et monte-charge, chauffage central à vapeur ; très rapidement défaillantes celles-ci ont été totalement renouvelées.

GOUVERNEMENT DE LA RÉGION BRUXELLES-CAPITALE
CHANCELLERIE
KANSELARIJ

Le rez-de-chaussée sur lequel débouche la galerie couverte est orné de panneaux en relief représentant des animaux et divinités. Douze panneaux laqués et six panneaux peints exécutés au Japon s'encastrent dans des boiseries au décor à fond adventuriné (solution de paillettes de bronze noyé dans un vernis) pour imiter des effets de pierre parsemée d'or et de stucs réalisées dans le style japonais par des artistes européens. Cette pièce s'ouvre vers l'extérieur par quatre portes à battants laqués. Les colonnes sont recouvertes d'une toile stuquée à décor mythologique et portent une corniche en boiserie sculptée. Les consoles sont en staff, sculptées en protomés léonins (attribués à Flandrin, sculpteur et décorateur parisien). Une gorge à décor floral sur fond or forme la liaison entre les murs et le plafond à caissons décoré de motifs d'éventails, fleurs et oiseaux. Ces décors de caissons, attribués à J. Galland, ont été remplacés en 1988 par des copies, les originaux étant stockés dans un dépôt de la Régie des Bâtiments. Des vitrines permettaient d'accueillir les pièces exposées (déposées aux MRAH).

Dissimulé derrière une série de portes, un escalier étroit en colimaçon (aux marches couvertes de linoléum) conduit aux étages. Les murs de la cage d'escalier son couverts d'un papier japonais à motif floral en relief (pivoine rouge sur fond or) et éclairé par des croisillons garnis de verre structuré translucide. Le couvrement des boiseries et le papier jadis doré sont totalement oxydés. Les étages étaient également desservis par un petit ascenseur (Otis) dont la gaine a été condamnée aux étages pour le placement de techniques.

A chaque niveau, deux portes coulissantes fortement ouvragées et ornées de vitraux dans leur partie supérieure s'ouvrent sur un espace ajouré de portes-fenêtres sur trois côtés (baies d'origine doublées et garnies de vitrage protecteur). Une partie des poutres et corniches proviendrait d'anciens monuments japonais démantelés et non pas uniquement de matériaux destinés à l'exportation. L'effet d'ensemble est somptueux même si les laques et dorures ont perdu leur lustre et nécessitent une restauration profonde. Les portes sont ciselées. Les luminaires électriques magnifient encore le décor. Les teintes or, bleu, vert et rouge dominent. Des tatamis couvraient le plancher (seuls quelques-uns, en mauvais état, sont conservés ailleurs dans la tour).

À l'origine, le premier étage était réservé à l'usage du souverain pour recevoir des hôtes de prestige. Son plafond à caissons représente des héros et figures mythiques nippones. Des panneaux illustrent la légende de Urashima Tarō. Derrière l'un des panneaux, cette pièce dispose d'un cabinet de toilette dérobé, lambrissé de bois vernis. Ce niveau sert actuellement de dépôt aux boiseries polychromes qui ornaient l'extérieur de la tour.

Au deuxième étage, le plafond comportait un vélum regroupant des personnages féminins (déposé aux MRAH) dont la composition attribuée à J. Galland s'inspire d'estampes de Utagawa Kunisada. La décoration des panneaux fait référence à un bestiaire réel ou imaginaire, terrestre ou céleste (canards, aigles, oies, coqs, paons, faisans, grues, tigres, phénix, chiens, dragons).

Au troisième étage le plafond est composé de caissons contenant en médaillon un bestiaire fabuleux sur fond or. La gorge du plafond est ornée de fleurs. Dans les caissons d'angle sont disposés des luminaires à coupoles en pâte de verre.

Le quatrième étage se caractérise par une frise peinte représentant des musiciens et une corniche à motifs d'oiseaux. Son plafond est orné d'une peinture à la feuille d'or du peintre décorateur parisien Emmanuel Cavaillé-Coll inspirée d'une estampe de Utagawa Hiroshige, représentant une entité féminine à robe de plumes de paon, sur fond de volutes et pins. Autour de cette figure, le plafond à caissons est orné de motifs floraux appliqués au pochoir.

GOUVERNEMENT DE LA RÉGION BRUXELLES-CAPITALE
CHANCELLERIE
KANSELARIJ

Le cinquième étage est le plus endommagé. Son plafond est tendu de toiles peintes à motifs géométriques alternés avec des animaux (carpes, oiseaux). Les panneaux des murs sont très richement sculptés (motif de tortues, oies, dragons, lions...).

Le jardin de la tour japonaise :

Situé le long de l'avenue, le jardin de la tour japonaise présente une forme rectangulaire et une superficie relativement modeste d'environ 40 ares. Il est entièrement fermé, par une clôture peinte en rouge d'une part, et par une grille de ferronnerie longeant le perron du pavillon d'entrée côté voirie, d'autre part.
Conçu par A. Marcel, inauguré en 1905 et restauré en 1989, le jardin reprendrait les caractéristiques principales de l'art japonais du 'Kaiyūshiki' (jardin de promenade). Les cheminements, dont le tracé est d'origine, font découvrir successivement des curiosités et des évocations de paysages, répondant à trois principes : reproduire la nature en miniature, capturer le paysage et relier chaque élément à un sens symbolique. Les sentiers forment un circuit autour de la tour, de la galerie couverte et du pavillon d'entrée. Les matériaux utilisés sont caractéristiques : pierre, graviers, bois, dolomie, bien que certaines délimitations de bordures soient modernes.

Parmi les éléments composant un jardin japonais classique, on peut retrouver :

- *Les rochers*. Le soubassement de la Tour est recouvert d'un enrochement en mortier de ciment simulant la pierre. Certaines parties des chemins et des ponts sont également formées de pierres. De faux rochers ont été construits par le cimentage de pierres naturelles, de manière à créer en miniature des flancs de montagne, des gorges, des cascades.
- *L'eau*. Incontournable dans les jardins japonais, l'eau est ici présente sous trois formes. Suggérée, tout d'abord, par l'utilisation de graviers et de galets le long des façades est du pavillon. Stagnante ensuite, par la présence d'un plan d'eau aux berges en rocailles, dans la partie basse du jardin. Vive enfin, par la circulation d'eau qui symbolise le torrent de montagne. Cet élément est particulièrement remarquable par le jeu des cascades et l'association, au pied de la tour, de l'eau, de la roche et de la végétation (Acer palmatum 'à flanc de montagne').
- *Les végétaux* à feuillage aussi bien caduque (Yin) que persistant (Yang). Le site comporte une diversité végétale importante pour un espace de cette superficie. Du point de vue de la végétation, la partie ouest du jardin est parfaitement structurée en trois niveaux. Le fond est occupé par de grands arbres (Fraxinus excelsior, Pinus nigra, Robinia pseudoaccacia, etc.) dont les troncs ont été dégagés pour mettre en évidence leur ligne verticale. Les élagages sont donc réguliers et adaptés. Le plan intermédiaire est occupé par des végétaux taillés (topiaires), des bordures aux formes arrondies, des azalées typiques des jardins japonais, ainsi que par des fougères. Enfin, au premier plan, des surfaces planes sont maintenues et occupées par des graviers de couleurs et de textures mélangées.
- *Des éléments décoratifs*. Des lanternes de pierre, au nombre de quatre, sont disposées aussi bien dans les espaces ouverts du jardin qu'en hauteur, à proximité de la tour. Trois lanternes ont été offertes par l'Ambassade de Belgique à Tokyo. Elles en agrémentaient le jardin aménagé par l'ancien propriétaire de la parcelle, l'homme d'État japonais Katō Takaaki (1860-1926). Une première lanterne est située en bordure de l'étang et est faite de grès rouge. Reposant sur un pied unique et cylindrique,

GOUVERNEMENT DE LA RÉGION BRUXELLES-CAPITALE
CHANCELLERIE
KANSELARIJ

elle présente des figurations animales. Une autre lanterne est située en hauteur, dans la première partie du jardin, et est construite en granit blanc. Elle est composée de 5 éléments de forme hexagonale. La troisième lanterne est située au pied de la façade nord de la tour. Reposant sur un unique pied cylindrique, elle attire le regard du promeneur selon une perspective particulière, mettant en valeur cette partie du jardin. Enfin, la dernière lanterne, à hauteur des dernières travées de la galerie couverte côté nord, est de section quadrangulaire. Elle est la seule qui soit contemporaine de la construction de la Tour, et est en béton. Autre élément décoratif, un pont en bois se trouve côté nord. Il est le remplaçant du pont d'origine, également en bois mais qui était légèrement en dos d'âne. L'aménagement actuel, temporaire, pourrait être démonté au profit d'un pont en granit réellement japonais et reproduisant la forme d'origine, don de l'Ambassade de Belgique à Tokyo et provenant, lui aussi, de son ancien jardin.

L'effet d'ensemble du jardin montre la réussite de sa composition. Le promeneur a l'illusion de visiter un pays lointain, tout en ayant la possibilité de réaliser un parcours méditatif alimenté par le contact avec la nature recréée et mise en scène. Le sentier sinueux, tantôt en dolomie, tantôt en graviers, mène à un escalier constitué en partie de pierres naturelles. La promenade se poursuit en bordure sud du site ; une rampe en bambou longe en partie le sentier.

L'équilibre entre les éléments Yin et Yang est surtout manifeste dans la partie basse du jardin. De l'autre côté de la galerie couverte menant à la tour, le jardin est plus uniformément boisé avec certaines essences orientales (Cercidiphyllum japonicum, Ginkgo biloba). Toutes les plantations, depuis 1989, ont été faites avec des essences orientales, parfois après un essai d'acclimatation.

Ce jardin comprend six arbres remarquables repris dans l'inventaire scientifique de la Région :
- Un érable du Japon (*Acer palmatum*) au tronc double, d'une circonférence de 127 cm (mesurée en 2013) pour une hauteur de 15 m. Cet érable palmé au feuillage vert caractéristique est le troisième plus gros sujet de cette espèce à l'inventaire. Il déploie une couronne large et pourtant légère entre le pavillon et l'étang, contribuant ainsi à l'aspect de quiétude du lieu. En venant du passage souterrain, il constitue un point d'appel pour le regard. Cette essence, de plus, est un grand classique des jardins japonais.
Cette hauteur, ainsi que la hauteur et la rectitude du tronc sont utilisées pour composer le premier niveau de la composition du jardin (fond).
- Un calocèdre (*Calocedrus decurrens*), formant lui aussi, avec ses 18 m, un élément très vertical à proximité de la Tour. Son feuillage persistant est un élément important de la composition du jardin, le seul autre conifère étant un pin.
- Un Katsura du Japon (*Cercidiphyllum japonicum*). Avec une circonférence de 163 cm, cet individu est le plus gros exemplaire repris actuellement à l'inventaire.
- Un Ginkgo biloba de 258 cm de circonférence, autre essence classique des jardins de ce style.
- Un magnolia de Soulange de 98 cm, reposant sur une béquille de bois. Cet arbre apporte une note lumineuse lors de sa floraison, dans cette partie assez sombre du jardin.

GOUVERNEMENT DE LA RÉGION BRUXELLES-CAPITALE
CHANCELLERIE
KANSELARIJ

Une galerie souterraine d'accès entre le Pavillon chinois et la Tour japonaise (tunnel de liaison hors site classé) et un pavillon de sanitaires (dans le site classé) ont été aménagés en 1988. Ces éléments fonctionnels, dont l'intégration au site a été étudiée, n'ont pas d'intérêt patrimonial.

Intérêt présenté par le bien selon les critères définis à l'article 206 du Code bruxellois de l'Aménagement du Territoire :

Intérêt historique, artistique, esthétique, scientifique, technique :

La valeur de ce bien est exceptionnelle et universelle. Il témoigne à la fois du génie créateur de l'architecte parisien Alexandre Marcel qui associé à des artisans parisiens, belges et japonais, réinterprète des formes asiatiques ancestrales et les combine aux techniques et à l'esthétique de son temps, teintée d'Art nouveau, pour créer une œuvre originale d'une très haute qualité esthétique et d'une richesse exceptionnelle. Commanditée par Léopold II, la Tour japonaise comme son jardin illustre de manière magistrale les échanges d'influences entre l'Asie et l'Occident, au début du XXe siècle. Elle est aussi l'un des rares témoins conservés de l'architecture pavillonnaire exotique qui fleurissait particulièrement dans le cadre des grandes expositions universelles de la fin du XIXe et du début du XXe siècles, à la distinction près que ce projet bénéficia de moyens financiers extraordinaires, mis à la disposition de l'architecte par la Fondation de la Couronne pour aboutir au résultat escompté et se démarque par la qualité et la richesse des matériaux utilisés. Au niveau des techniques mises en œuvre, la Tour constitue un véritable écrin où se combinent et coexistent d'une manière remarquable les techniques tant constructives qu'artistiques asiatiques, traditionnelles et occidentales, modernes. De par sa situation et sa hauteur la tour constitue dans le paysage urbain bruxellois un signal qui permet d'identifier de loin le domaine royal. Son jardin est le seul jardin d'inspiration japonaise connu à ce jour à Bruxelles. La présence d'arbres remarquables, dont le plus gros exemplaire de Katsura du Japon de la Région et plusieurs érables de variétés différentes, contribue à la valeur scientifique de ce site.

L'origine du projet remonte à 1900 alors que Léopold II visite l'Exposition universelle de Paris. Une attraction hors normes qui présente en façade un ensemble de constructions des quatre coins du monde « Le Panorama du Tour du Monde » commandité par la Compagnie des messageries maritimes à l'architecte parisien A. Marcel et au peintre L. Dumoulin, retient tout particulièrement son attention. A cette époque, le souverain aurait imaginé en effet d'ériger à Laeken une promenade-musée en plein air articulée autour de plusieurs pavillons « orientaux » afin de mettre en évidence la science et l'art de ces pays lointains et inviter les investisseurs bruxellois à s'y intéresser. Son intérêt pour l'Extrême-Orient n'était pas tant artistique qu'économique et l'attrait qu'il représentait notamment en terme de marché ferroviaire détermine les deux premiers (et finalement seuls) projets de la future promenade : un pavillon « restaurant » chinois et une tour japonaise. C'est donc très naturellement à l'architecte du « Tour du monde » qu'il fit appel pour transposer son projet sur le territoire bruxellois. Si le pavillon d'entrée provient directement du démantèlement du panorama, la tour, s'inspirant de celle de Paris, fut entièrement recomposée.

Du point de vue historique et paysager, la construction de la Tour et l'aménagement d'un jardin japonais en bordure du domaine royal de Laeken ne sont pas incongrus. En effet, dans le parc du château primitif de

GOUVERNEMENT DE LA RÉGION BRUXELLES-CAPITALE
CHANCELLERIE
KANSELARIJ

Laeken, l'architecte Montoyer avait édifié, vers 1786, pour les archiducs d'Autriche une pagode chinoise comptant onze niveaux, qui sera détruite en 1803 au moment de l'occupation française.
Commencée en 1901, la Tour japonaise fut inaugurée le 6 mai 1905 lors d'une garden-party. Les moyens alloués à la construction avaient dépassé les 900.000 francs or. Son usage originel n'est pas clairement identifié. Elle combine espaces de réception et d'exposition. La salle du premier étage de la tour était initialement réservée à l'usage personnel du roi. En 1909, le roi confia le bâtiment au Ministère des affaires étrangères, pour promouvoir les relations belgo-japonaises. Il devint un centre d'information sur le Japon et un lieu d'exposition permanente de produits commercialisables et attira de nombreux visiteurs. La Première Guerre mondiale mettra un terme à ces activités et la Tour délaissée fut vandalisée (notamment vol).
Par arrêté royal du 15 octobre 1921 l'immeuble passa sous la tutelle du Département des Arts et des Sciences et sa gestion incomba ainsi aux actuels Musées royaux d'Art et d'Histoire. Il fut régulièrement accessible, du moins jusqu'au rez-de-chaussée de la tour. Exceptionnellement le premier étage fut ouvert en 1935 et reçut provisoirement des collections des Musées royaux d'Art et d'Histoire à l'occasion de l'Exposition Universelle. Le bâtiment ferma ensuite ses portes durant la Seconde Guerre mondiale. Enfin, à partir de 1947 et pendant plus de 40 ans, il resta inaccessible, souffrant de problèmes récurrents d'étanchéité, d'entretien et de surveillance, jusqu'à sa restauration partielle à l'occasion d'Europalia Japon, en1989. Depuis sa création, le jardin a également connu des époques fastes, et d'autres d'abandon. Depuis 1989, il est redevenu un jardin d'inspiration japonaise, fidèle à l'aménagement du concepteur tout en ayant incorporé des éléments de décoration qui traduisent les relations entre la Belgique et le Japon depuis plus de 100 ans.

L'architecte A. Marcel (1860-1928) à qui Léopold II fit appel pour édifier ses pavillons exotiques bénéficiait déjà d'un renom considérable. Issu d'une famille d'architecte, A. Marcel fréquente l'Ecole des Beaux-Arts de Paris à partir de 1877 (élève de Jules André). Rapidement il se spécialise dans la restauration, de monuments historiques et dans l'architecture orientaliste tout en y intégrant les techniques de son temps. Sa carrière fut très éclectique et singulière. En 1896, il réalise à Paris pour le directeur du Bon Marché une « Salle de fêtes » aux décors japonais (aujourd'hui monument classé connu sous le nom La Pagode), rue de Babylone, qui sera très remarquée et fréquentée par la société mondaine. Il restaure à la même époque le château Colbert à Maulévrier (Maine-et-Loire) et y adjoint un « paysage japonais » inspiré de la période d'Edo (prémices du parc oriental de Maulévrier, l'un des plus important parc d'inspiration orientale d'Europe et classé comme site). Homme de son temps, A. Marcel participa aussi à de nombreux concours. L'Exposition universelle de 1900 va lui donner l'occasion de présenter plusieurs réalisations (d'une part *in situ*, Panorama du Tour du Monde, Pavillon du Cambodge, Pavillon d'Espagne en collaboration avec Urioste y Velada et d'autre part, les projets de réalisations antérieures comme la restauration du château de Tonquedoc et la construction de la Salle de fêtes qualifiée alors de pavillon japonais) qui lui permirent de remporter un grand prix. Prisé tant par les organes officiels que par la haute société, il réalisera des projets prestigieux en France mais aussi pour d'éminents commanditaires étrangers (Palais pour le maharadja de Kapūrthala) et belges en particulier Léopold II et le baron Édouard Empain (Tour japonaise, Pavillon chinois, tribunes de l'hippodrome d'Ostende, restauration à Ciergnon, château d'Enghien). Il fut en effet l'un des architectes clés du projet de ville nouvelle d'Héliopolis (1907 - 1911) mené par le Baron Empain dans la banlieue du Caire dont témoignent encore la « Villa hindoue » au décor en béton inspiré par le temple d'Angkor Wat au Cambodge et par des temples hindous (classé monument historique par le Conseil suprême des antiquités égyptiennes en mars 2007) et la Basilique d'inspiration Byzantine. Nommé Architecte des bâtiments civils et palais nationaux en 1913, il est

GOUVERNEMENT DE LA RÉGION BRUXELLES-CAPITALE
CHANCELLERIE
KANSELARIJ

chargé du Panthéon de Paris et de l'Ecole des Beaux-Arts et est par ailleurs architecte diocésain de Saint-Claude, Auch et Montauban. Après la Grande Guerre, il réalise de nombreux monuments aux morts. En 1926 il fut élu à l'Institut.

D'autres intervenants participèrent aussi à l'entreprise et seront parfois associés à la réalisation du Pavillon chinois édifié dans la foulée. Plusieurs décorateurs et peintres parisiens en vogue et primés lors de concours œuvrent au projet. Les trente-quatre vitraux et la frise de la galerie couverte et le plafond du rez-de-chaussée sont l'œuvre du peintre verrier et décorateur J. Galland. Les luminaires électriques de style Art nouveau sont des créations d'E. Soleau et A. Rollet. Les staffs sont réalisés par le décorateur Flandrin et plusieurs peintures des plafonds par E. Cavaillé-Coll. Il faut aussi citer des travaux de A. Durenne (métaux). D'autres intervenants bruxellois comme D. Tempels (décorateur), Blondel (tapissier) et les firmes Helman (tuiles), Deroy (menuiserie), P. Desmedt (cuivre), E. Valentin (enrochements), Fichefet (terrassement et maçonnerie) méritent également d'être mentionnés.

La part du travail réalisé par les artisans japonais et européens n'est pas toujours aisée à identifier vu les importantes restaurations qui ont été effectuées sur les pièces importées, et ce parfois dès avant leur intégration. Si l'attribution du pavillon d'entrée commandé à Komatsu Mitsushige, charpentier à Tokyo, et remonté par l'entreprise Ravier Frères de Paris est pratiquement certaine, l'origine des parties intérieures de l'édifice est beaucoup plus difficilement identifiable. Une grande partie de la décoration fut commandée à des artisans de Yokohama. D'une grande sophistication, les décors sculptés sont d'une complexité impressionnante. Des recherches récentes ont également mis en avant l'origine plus lointaine de certains éléments provenant vraisemblablement de mausolées des Tokugawa démantelés. Certains décors dateraient des périodes Edo et Meiji (XVIIIe et XIXe siècles). Par cette combinaison d'éléments anciens et modernes d'origine occidentale ou japonaise, la Tour constitue un conservatoire des techniques décoratives et de laques anciennes tout à fait unique.

L'intérêt de la tour est aussi constructif. Elle n'est cependant pas une pâle copie des modèles nippons mais une œuvre originale d'une conception particulière mélangeant subtilement l'art asiatique et occidental. D'un point de vue stylistique, la tour s'inspire librement du modèle de la pagode bouddhique (temple d'Asakusa à Tokyo et temples de Nikkō) mais n'a aucune fonction religieuse et offre des étages aménagés. Elle compte 6 niveaux, les pagodes en ayant toujours quant à elles un nombre impair. Le gros œuvre et l'ossature en bois de sapin furent réalisés par des entreprises belges (firme Frans Claes), des maquettes d'assemblages furent réalisées pour comprendre l'enchevêtrement complexe des systèmes de consoles et étudier la résistance au vent. Le bâtiment mélange avec une grande maîtrise les techniques occidentales et nipponnes par l'utilisation de procédés (laque, aventurine) et d'éléments importés, assurant dès lors un cachet authentique à l'édifice. Cet aspect est encore renforcé par la présence d'éléments plus anciens intégrés à la structure intérieure de la tour. La présence dès l'origine des techniques modernes (chauffage, électricité, ascenseur) est aussi remarquable.

L'intérêt esthétique de la Tour japonaise est incontestable. Elle forme une œuvre d'art totale très sophistiquée intégrant dans le décor un haut niveau de détail. La majorité des interventions européennes apparentes adoptent le style Art nouveau, combiné très librement avec les interventions japonisantes. Laque, sculpture, luminaires, dorure, papier peint, stuc, peinture murale, décoration en métal, d'un haut niveau de finition, se mêlent et sont déclinés en parfaite harmonie.

GOUVERNEMENT DE LA RÉGION BRUXELLES-CAPITALE
CHANCELLERIE
KANSELARIJ

Le jardin accompagne la Tour et lui apporte un cadre idéal. Son intérêt esthétique est aussi à souligner. Ce jardin à la composition soignée illustre un style rare en Région bruxelloise. Il fut dessiné et est entretenu en ayant à cœur de regrouper les éléments typiques du jardin japonais. Les jeux de perspectives, l'imitation de paysages lointains et la succession des vues créées le long des chemins amènent le promeneur à marcher lentement. Partout où se porte son regard, des éléments attirent son attention, quelle que soit la saison. Dans cet espace restreint, le choix des plantations, de l'espace qui leur est dévolu, mais aussi le travail d'entretien soutenu, permettent une accumulation dense de petites merveilles minérales et végétales, immobiles ou en mouvement. Le jardin constitue donc un écrin parfait pour la tour et les collections qu'elle abrite.

La Tour répond au plus haut standard d'authenticité. Elle est intacte dans ses dimensions d'architecture extérieure et intérieure, dans sa décoration. Son jardin est également intact. L'ensemble des éléments la composant est authentique. En terme d'intégrité, si la Tour n'a subi aucune modification importante, mais vu le manque récurrent d'entretien des étages, les décors sont détériorés et une restauration en profondeur est indispensable pour garantir leur maintien.
Délimité par le domaine royal au sud et le Pavillon chinois au nord, l'environnement immédiat de la Tour japonaise n'a subi que peu de modifications significatives.

Par son intérêt historique, artistique, esthétique, scientifique, technique et son authenticité ce bien mérite d'être protégé.

Bibliographie sommaire : KOZYREFF, Ch., *La Tour Japonaise de Laeken*, 1989 ; Régie des Bâtiments, *Restauration de la Tour Japonaise*, 1989 ; KOZYREFF, Ch., *Songes d'Extrême-Asie*, Fonds Mercator, 2001 ; Régie des Bâtiments, *Laeken – La Tour japonaise*, 2009 ; Bruxelles-Environnement. *Les jardins de la Tour Japonaise*, Info-fiche environnement, 2007 ; VERDONCK, A., M. DECEUNINCK, M., « The interior Decoration of the Japanese Tower at the Royal Castle Domain in Laeken », *Journal of Architectural Conservation*, juillet 2012.

Vu pour être annexé à l'arrêté du 12 décembre 2019

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale chargé du Développement territorial et de la Rénovation urbaine, du Tourisme, de la Promotion de l'Image de Bruxelles et du Biculturel d'Intérêt régional,

Rudi VERVOORT

Le Ministre du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale, chargé des Finances, du Budget, de la Fonction publique, de la Promotion du Multilinguisme et de l'Image de Bruxelles,

Sven GATZ

Copie certifiée conforme
Voor eensluidend afschrift
20 -12- 2019
Chancellerie - Kanselarij
Hamid MHAOUCHI

CHANCELLERIE KANSELARIJ

BIJLAGE I BIJ HET BESLUIT VAN DE BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING TOT BESCHERMING ALS MONUMENT VAN DE TOTALITEIT VAN DE JAPANSE TOREN, EN ALS LANDSCHAP VAN ZIJN TUIN, GELEGEN VAN PRAETLAAN IN BRUSSEL

Kadastrale gegevens: Brussel, afdeling 18, sectie B, blad 2, percelen nrs. 244C, 244D, 244E, 244F en 81n3 (gedeeltelijk).

Beknopte beschrijving

De Japanse Toren, gelegen aan de Van Praetlaan in Laken, aan de rand van het Koninklijk Domein, ligt tegenover het Chinees Paviljoen. De Japanse Toren werd gebouwd tussen 1901 en 1904 naar de plannen van de Parijse architect Alexandre Marcel en vormt samen met het Chinees Paviljoen en zijn bijgebouw (het Museum van Japanse Kunst) de Musea van het Verre Oosten, die verbonden zijn aan de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis. Het monument, dat door een Japanse tuin wordt omgeven, bestaat uit drie bouwdelen: een inkompaviljoen, een overdekte galerij en een toren of pseudopagode. Dankzij de trapsgewijze opbouw van de daken volgens de verschillende verdiepingen weet het geheel zich perfect te integreren in het terrein met zijn niveauverschillen.

Het ingangspaviljoen:
Het inkompaviljoen bevindt zich langs de laan. Het is opgetrokken in bruin exotisch hout, op een sokkel van baksteen en steen. Dit gebouw met rechthoekig grondplan heeft twee verdiepingen. Het vormde oorspronkelijk het portaal van het panorama 'Reis rond de wereld', dat werd gepresenteerd op de Wereldtentoonstelling van Parijs van 1900 en dat was opgebouwd uit elementen van Japanse herkomst.
In de aslijn bestaat het inkompaviljoen uit dubbele gebeeldhouwde zuilen, waartussen decoratieve panelen met draken- en feniksendecors zijn ingewerkt. De monumentale poort in het midden heeft brede gebeitelde deurvleugels (tegenwoordig vindt de toegang plaats via een kleine zijdeur). Buiten de dubbele zuilen en aan de zijkanten is het inkompaviljoen opengewerkt met gevelopeningen met claustra's op de benedenverdieping en voorzien van balkons op de verdieping. De daklijsten en balkons steunen op kunstig bewerkte kraagstukken met leeuwenmotieven. De daken met dubbele helling zijn van koper, net als die van de galerij, en versierd met boorden en nokversieringen in traditionele Oosterse vormen. Vergulde messingplaten, gekenschetst door een gegraveerd acanthusmotief op geciseleerde achtergrond, versieren het gebouw.
Het interieur van het geverniste houten inkompaviljoen is sober verfraaid met messingplaten en heeft een caissonplafond. De zijtribunes zijn toegankelijk via twee trappen die door een loopbrug met elkaar verbonden zijn. Deze kleine vertrekken op de verdieping zijn momenteel ingericht als vitrine, maar vroeger konden hier musici worden ontvangen en ze deden ook een tijdje dienst als documentatiecentrum. Aan de rand van de plavuizenvloer staan elegante gietijzeren verwarmingsroosters (oorspronkelijk bedekt met verguld bronspoeder) met vogel- en rolmotieven. Identieke roosters, maar dan in messing, bevinden zich in de galerij en op de benedenverdieping van de toren. Elektrische lampen in de vorm van planten, van de hand van de Parijzenaar Eugène Soleau, maken het decor af.

GOUVERNEMENT DE LA RÉGION BRUXELLES-CAPITALE
CHANCELLERIE
KANSELARIJ
BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING

De overdekte galerij:

In de aslijn van het inkompaviljoen leidt een overdekte galerij in L-vorm naar de toren. De buitenkant ervan in bruin hout is zeer rijkelijk verfraaid met fijn gebeeldhouwde panelen. Het dak is gespreid over negen overspanningen. Binnen voeren twee eerste trapdelen naar een tussenliggende overloop. Dan maakt de galerij een bocht van 45° en omvat ze een lange reeks traptreden die door een tweede overloop wordt onderbroken. De rijkdom en de Japans aandoende decoratie van de overdekte galerij, doordrenkt met art-nouveau-elementen, zijn zeer opmerkelijk. De galerij is verfraaid met een aaneenschakeling van glasramen in blauwe en groene tinten, die het werk zijn van de Parijse glasschilder en decorateur Jacques Galland. Zijn oorlogsthematiek werd onmiddellijk geïnspireerd door Japanse heroïsche prenten uit de 19e eeuw. De scènes worden voorgesteld in afzonderlijke panelen, die naargelang van hun plaats in de galerie diptieken of triptieken zijn. Als gevolg van een zware restauratie zitten bepaalde glasramen niet meer op hun oorspronkelijke plaats, wat de interpretatie ervan verstoort. De overdekte galerij wordt nog mooier door een geschilderde fries met scenes uit het dagelijkse leven, kopieën van Japanse prenten uit de 18e en 19e eeuw, opnieuw gecombineerd door J. Galland, die ze met elkaar verenigt via een heuvelachtige achtergrond verrijkt met bomen en vogels. De plafonds zijn samengesteld uit panelen met geometrische motieven; deze zijn monochroom of bedekt met een beschilderd doek dat op een drager in houtwerk met dwarslatten steunt.
Plinten en gebeeldhouwde boorden versterken de samenhang tussen de verschillende niveaus. De verlichting werd ontworpen door de Parijzenaar A. Rollet en vertoont een duidelijke art-nouveauvormgeving. De lusters en wandlampen in groen brons hebben ofwel de vorm van waterlelies, waarbij de knoppen of de bloem de elektrische bloem vormen, ofwel van theeplantjes in volle bloei (twee lusters en drie wandlampen in het paviljoen, 32 waterlelie-wandlampen, twee plafondlampen op de benedenverdieping van de toren, dertien Japanse rozetten van het paviljoen en negen op de benedenverdieping van de toren). Het beslag in messing is gedecoreerd met genretafereeltjes en vergulde draken. De koperen ornamenten zijn overdekt met bladgoud.

De toren:

De 52 m hoge toren staat op een breuksteenrots van cementmortel, een imitatie van de vestingmuren van de Japanse versterkte burchten, en vormt nog altijd een van de dominerende elementen van het Brusselse landschap. Hij is zeer typisch, zowel door zijn vorm als door zijn rode kleur. Het model werd vrij geïnspireerd door dat van de boeddhistische pagoden. De toren heeft een vierkant grondvlak en telt zes verdiepingen die zich verheffen boven twee ondergrondse verdiepingen. De benedenverdieping komt uit op een breed bordes. Naar het zuiden kijkt hij uit op het Koninklijk Domein.
Elke verdieping heeft een identieke structuur met veel ramen, en heeft, ter hoogte van de verdiepingen, aan de vier kanten een galerij die met een houten balustrade wordt afgebakend. Een smalle traphal, die wordt verlicht door vensters met dwarslatten, vormt een uitsprong naar de laan toe. De tussenliggende verdiepingen worden gekenmerkt door een dakuitsprong die op de hoeken licht omgebogen is. Het torenskelet is van dennenhout. Het werd zonder spijkers opgebouwd, volgens de traditionele Japanse technieken. Het complexe gebinte met de draagsteensystemen is tegelijk structureel en ornamenteel. De eerste twee verdiepingen en de deuren van de toren zijn origineel verfraaid met gelakte houten hoge reliëfs met vogels en drakenkoppen. Deze stukken (waarvan er een gerestaureerd werd) werden weggenomen en zijn in situ

CHANCELLERIE
KANSELARIJ

gestockeerd. De oorspronkelijke dakpannen werden vervangen tijdens de restauratie van 1988. Het dak werd voorzien van ornamenten en bovenaan werden een bliksemafleider en lantaarns geplaatst (niet meer in de oorspronkelijke staat). De decoratieve lantaarns van het bordes werden ook weggehaald.

Het decoratieve programma van de toren is op alle verdiepingen uitzonderlijk. De panelen en daklijsten zijn rijkelijk versierd. Van bij zijn bouw werd het gebouw voorzien van moderne technieken: water, verlichting, lift en goederenlift, centrale verwarming op stoom; die functioneerden al snel niet meer naar behoren en werden volledig vervangen.

De benedenverdieping, waarop de overdekte galerij uitmondt, is verfraaid met reliëfpanelen met voorstellingen van dieren en godheden. Twaalf gelakte en zes geschilderde panelen, uitgevoerd in Japan, zitten in een houtwerkdecor met aventurijnen achtergrond (oplossing van bronsschilfers in vernis), om het effect na te bootsen van met goud en stuc doorspekte steen, in Japanse stijl uitgevoerd door Europese kunstenaars. Vanuit dit vertrek kun je naar buiten via een van de vier gelakte deuren met opendraaiende vleugels. De zuilen werden bekleed met een bepleisterd doek met een mythologisch decor en schragen een gebeeldhouwde houten daklijst. De kraagstukken zijn in stuc, gebeeldhouwd als leeuwenprotomes (toegeschreven aan Flandrin, Parijs beeldhouwer en decorateur). Een hollijst met bloemendecoratie op gouden achtergrond vormt de verbinding tussen de muren en het caissonplafond, versierd met afbeeldingen van waaiers, bloemen en vogels. Deze decoratie van de caissons, toegeschreven aan J. Galland, werden in 1988 vervangen door kopieën, de originelen zijn opgeslagen in een depot van de Regie der Gebouwen. . Tentoongestelde stukken kregen een plaats in de vitrines (in bewaring bij de KMKG).
Een smalle draaitrap (treden bekleed met linoleum), verborgen achter een reeks deuren, voert naar de verdiepingen. De muren van de traphal zijn bekleed met een Japans papier met bloemenmotief in reliëf (rode pioenroos op gouden achtergrond) en de ruimte wordt verlicht via kruisroeden met doorschijnend gestructureerd glas. De bekledingen van het houtwerk en het papier dat destijds verguld was, zijn volledig geoxideerd. De verdiepingen waren ook bereikbaar via een kleine lift (Otis), waarvan de koker op de verdiepingen werd gebruikt om er de technieken te plaatsen.
Op elke verdieping komen twee zeer kunstig bewerkte schuifdeuren, met bovenaan glasramen, uit op een ruimte die is opengewerkt met schuiframen over drie kanten (de oorspronkelijke gevelopeningen kregen een tweede gevel tegen de binnenkant van de eerste, verfraaid met beschermend glas). Een deel van de balken en daklijsten zou afkomstig zijn van ontmantelde oude Japanse monumenten en dus niet enkel van materialen die voor de uitvoer waren bestemd. Het geheel is weelderig, ondanks het feit dat de lakken en het verguldsel hun glans verloren hebben en grondig moeten worden gerestaureerd. De deuren zijn geciseleerd. De elektrische verlichting geeft nog meer luister aan het decor. Gouden, blauwe, groene en rode tinten overheersen. De vloer was bedekt met tatami's (waarvan er slechts enkele, in slechte staat bewaard bleven, elders in de toren).
De eerste verdieping was aanvankelijk voorbehouden voor de vorst, die er zijn gasten van aanzien ontving. Het caissonplafond van die verdieping stelt Japanse helden en mythische figuren voor. Er zijn panelen met illustraties van de legende van Urashima Tarō. Achter een van de panelen zit een badkamertje verborgen, bekleed met gevernist hout. Momenteel dient deze verdieping voor de opslag van het polychrome houtwerk dat de buitenkant van de toren verfraaide.

GOUVERNEMENT DE LA RÉGION BRUXELLES-CAPITALE
CHANCELLERIE
KANSELARIJ
BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Het plafond op de tweede verdieping was bedekt met een velum met de afbeelding van vrouwelijke personages (bewaard in de KMKG), toegeschreven aan J. Galland en geïnspireerd door prenten van Utagawa Kunisada. De decoratie van de panelen verwijst naar een reëel of ingebeeld aards of hemels bestiarium (eenden, arenden, ganzen, hanen, pauwen, fazanten, kraanvogels, tijgers, feniksen, honden, draken).

Het caissonplafond op de derde verdieping bevat als medaillon een fabelachtig bestuarium tegen een gouden achtergrond. De hollijst van het plafond is versierd met bloemen. In de hoekcaissons werden lampen geplaatst met een koepelvormige lampenkap in glaspasta.

Op de vierde verdieping valt vooral een geschilderde fries op met afbeeldingen van muzikanten, en een kroonlijst met vogelmotieven. Het plafond is verfraaid met een schilderwerk waarin bladgoud verwerkt werd, van de hand van de Parijse schilder-decorateur Emmanuel Cavaillé-Coll, geïnspireerd door een prent van Utagawa Hiroshige. Het werk stelt een vrouwelijke figuur voor met een kleed in pauwenveren, op een achtergrond van voluten en dennen. Rondom deze figuur is het plafond versierd met bloemmotieven die werden aangebracht met behulp van een sjabloon.

De vijfde verdieping is het meest beschadigd. Tegen het plafond werden geschilderde doeken opgespannen waarop geometrische motieven en dieren (karpers, vogels) elkaar afwisselen. De muurpanelen zijn rijkelijk gebeeldhouwd (motieven: schildpadden, eenden, draken, leeuwen, ...).

<u>De tuin van de Japanse Toren</u>:

De rechthoekige tuin van de Japanse Toren ligt langs de laan en is met zijn 40 are vrij bescheiden van oppervlakte. Hij is volledig afgesloten door een roodgeschilderde houten omheining aan de ene kant, en door een hek in siersmeedwerk aan de andere kant, langs het bordes van het inkompaviljoen aan de kant van de weg.

Hij werd ontworpen door A. Marcel, ingehuldigd in 1905 en gerestaureerd in 1989. De voornaamste kenmerken van de Japanse kunst van de Kaiyūshiki (wandeltuin) zouden erin verwerkt zijn. De paden, die nog hun oorspronkelijke tracé volgen, voeren achtereenvolgens langs curiosa en evocaties van landschappen, die drie principes naleven: ze bootsen de natuur na in miniatuur, leggen het landschap vast en verbinden elk element met een symbolische betekenis. De paden vormen een circuit langs de toren, de overdekte galerij en het inkompaviljoen. De gebruikte materialen zijn heel typisch: steen, kiezels, hout, dolomiet, hoewel de afbakening van enkele borders modern is.

Tot de elementen die een klassieke Japanse tuin vormen, behoren:

- *Rotsen.* De ondermuur van de toren is bedekt met breuksteen in steenimitatie van steencementmortel. Ook enkele delen van de paden en van de bruggen werden in steen aangelegd. Er werden namaakrotsen gebouwd door natuurlijke stenen met cement te bekleden om miniatuur bergflanken, bergengtes en watervallen te creëren.
- *Water.* Water is een essentieel onderdeel in Japanse tuinen. Hier is water aanwezig in drie vormen. Allereerst wordt het gesuggereerd door het gebruik van kiezels en keien langs de oostelijke gevels van het paviljoen. Vervolgens is er het stilstaande water van een watervlak met oevers als rotstuinen in het lagere gedeelte van de tuin. En ten slotte is er stromend water dat een bergrivier symboliseert.

GOUVERNEMENT DE LA RÉGION BRUXELLES-CAPITALE
CHANCELLERIE
KANSELARIJ
REGERING VAN HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Dit element valt bijzonder op door het spel van watervallen en door de associatie tussen water, rotsen en planten (Acer palmatum 'op de bergflank') aan de voet van de toren.

- *Planten* zowel bladverliezend (Yin) als groenblijvend (Yang). De tuin telt een zeer grote plantenverscheidenheid in verhouding tot zijn oppervlakte. Qua beplanting is het westelijke deel van de tuin perfect in drie niveaus gestructureerd. Op het achterste deel staan hoge bomen (Fraxinus excelsior, Pinus nigra, Robinia pseudoaccacia, enz.) met stammen die werden vrijgemaakt om hun verticaliteit te benadrukken. Ze worden dus regelmatig en op aangepaste wijze gesnoeid. In het middelste gedeelte staan gesnoeide planten ('topiary' of vormsnoei), borders met afgeronde vormen, azalea's die zo typisch zijn voor Japanse tuinen, en varens. De vlakke oppervlakken op de voorgrond, ten slotte, worden behouden en bedekt door kiezels in gemengde kleuren en texturen.
- *Decoratieve elementen*. Er werden vier stenen lantaarns geplaatst, zowel in de open ruimten in de tuin als hogerop, vlak bij de toren. Drie lantaarns werden geschonken door de Belgische ambassade in Tokio. Ze verfraaiden daar de tuin die was aangelegd door de voormalige eigenaar van het perceel, de Japanse staatsman Katō Takaaki (1860-1926). Een eerste lantaarn, van rode zandsteen, staat aan de rand van de vijver. Hij staat op een enkele cilindervormige voet en is versierd met dierenfiguren. Een andere lantaarn staat hogerop, in het eerste deel van de tuin, en is van wit graniet. Hij is samengesteld uit 5 zeshoekige elementen. De derde lantaarn staat aan de voet van de noordgevel van de toren. Hij staat op een enkele cilindervormige voet en trekt de blik van de wandelaar in een opmerkelijk perspectief, waarbij dit deel van de tuin bijzondere aandacht krijgt. De laatste lantaarn ten slotte, die zich bevindt ter hoogte van de laatste overspanningen van de overdekte galerij aan de noordkant, heeft een vierhoekige doorsnede. Het is de enige lantaarn die dateert uit de bouwperiode van de toren, en is van beton. Een andere decoratief element is een houten brug, in het noordelijke deel. Ze vervangt de oorspronkelijke brug, die eveneens van hout was, maar licht zadelvormig was. Het huidige exemplaar is voorlopig en zou kunnen worden afgebroken om plaats te maken voor een echt Japanse granieten brug die de oorspronkelijke vorm respecteert, geschonken door de ambassade van België in Tokio, eveneens afkomstig uit de oude tuin.

De tuin voelt aan als een geheel, wat wijst op een geslaagde compositie. De wandelaar heeft de indruk dat hij een ver land bezoekt, en intussen kan hij een meditatief wandeltraject afleggen waarbij hij contact heeft met de natuur, die werd nagebootst en in scène gezet. Het bochtige pad, afwisselend in dolomiet en in kiezel, leidt naar een trap die gedeeltelijk in natuursteen werd uitgevoerd. De wandeling loopt verder aan de zuidelijke rand van het landschap; langs een deel van het pad werd een leuning in bamboe geplaatst.

Het evenwicht tussen de Yin- en de Yang-elementen komt vooral tot uiting in het lagere deel van de tuin. Aan de andere kant van de overdekte galerij naar de toren is de tuin meer eenvormig bebost met enkele oosterse boomsoorten (Cercidiphyllum japonicum, Ginkgo biloba). Sinds 1989 werden enkel nog oosterse soorten aangeplant, soms na een acclimatisatietest.

In de tuin staan 6 opmerkelijke bomen die in de wetenschappelijke inventaris van het Gewest werden opgenomen:

GOUVERNEMENT DE LA RÉGION BRUXELLES-CAPITALE
CHANCELLERIE
KANSELARIJ
BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING

Een Japanse esdoorn (*Acer palmatum*) met dubbele stam, met een stamomtrek van 127 cm (gemeten in 2013) en een hoogte van 15 m. Deze esdoorn met zijn typische groene blad is in zijn soort de derde dikste van de inventaris. Zijn kroon, tussen het paviljoen en de vijvers, is breed en desondanks licht, zodat ze een rustgevende factor is in deze omgeving. Hij trekt de aandacht van wie uit de ondergronds doorgang komt. Deze boomsoort is bovendien een van de grote klassiekers van de Japanse tuinen.
Een gewone es (*Fraxinus excelsior*) met een omtrek van 204 cm (gemeten in 2013) en een hoogte van 27 m. Deze hoogte, evenals de hoogte en de rechte vorm van de stam werden gebruikt voor het eerste niveau van de tuincompositie (achtergrond).
Een wierookceder (*Calocedrus decurrens*) vormt met zijn 18 m eveneens een sterk verticaal element vlakbij de Toren. Wegens zijn bladhoudende (naalden) eigenschap is hij een belangrijk element in de tuincompositie. De enige andere conifeer is een den.
Een katsuraboom (*Cercidiphyllum japonicum*). Met zijn omtrek van 163 cm is dit exemplaar het dikste in zijn soort van de inventaris.
Een Ginkgo biloba met een omtrek van 258 cm, nog een soort die typisch is voor dit soort tuinen.
Een magnolia van 98 cm steunt op een houten stok. Deze boom voegt als hij in bloei staat een lichtgevende noot toe aan dit vrij donkere deel van de tuin.

Een ondergrondse toegangsgalerij tussen het Chinees Paviljoen en de Japanse Toren (verbindingstunnel buiten het beschermde landschap) en een sanitair paviljoen (in het beschermde landschap) werden ingericht in 1988. Deze functionele elementen, waarvan de integratie in het landschap werd bestudeerd, hebben geen erfgoedwaarde.

Waarde van het goed volgens de criteria die worden bepaald in artikel 206 van het Brussels Wetboek van de Ruimtelijke Ordening:

Historische, esthetische, artistieke, wetenschappelijke en technische waarde:

De waarde van dit goed is uitzonderlijk en universeel. Het getuigt ook van het creatieve talent van de Parijse architect Alexandre Marcel, die samen met Parijse, Belgische en Japanse ambachtslui de eeuwenoude Aziatische vormen herinterpreteert en combineert met de technieken en de vormgeving van zijn tijd, die de invloed van de art nouveau ondervindt, om zo een origineel werk van zeer grote esthetische kwaliteit en van een uitzonderlijke rijkdom te creëren. De Japanse Toren, een opdracht van Leopold II, vormt net als zijn tuin een meesterlijke illustratie van de uitwisseling van invloeden tussen Azië en het Westen in het begin van de 20e eeuw. De toren is ook een van de weinige bewaard gebleven getuigen van de exotische paviljoenarchitectuur die een grote bloei beleefde in het kader van de grote wereldtentoonstellingen op het einde van de 19e en in het begin van 20e eeuw. Het enige verschil was dat dit ontwerp enorme financiële middelen genoot, die door de Kroonstichting ter beschikking van de architect werden gesteld om het gewenste resultaat te bereiken, en dat het zich onderscheidt door de kwaliteit en de rijkdom van de gebruikte materialen. Wat de aangewende technieken betreft, vormt de toren een echt schrijn waar oude Aziatische en moderne westerse bouw- en artistieke technieken gecombineerd worden en op merkwaardige wijze naast elkaar bestaan. De toren vormt in het Brusselse landschap dankzij zijn ligging en zijn hoogte een merkteken waarmee het Koninklijk Domein van ver kan worden gelokaliseerd. De tuin van de toren is de enige gekende

CHANCELLERIE
KANSELARIJ

in Brussel die Japans geïnspireerd is. De aanwezigheid van opmerkelijke bomen, waaronder de dikste Japanse katsuraboom van het gewest en verschillende esdoorns van uiteenlopende soorten, draagt bij tot de wetenschappelijke waarde van dit landschap.

De oorsprong van het project gaat terug tot 1900. In dat jaar bezoekt Leopold II de Wereldtentoonstelling van Parijs. Daar is hij vooral gefascineerd door een buitenissige attractie, die aan de voorkant een ensemble van bouwwerken uit de vier hoeken van de wereld voorstelt, het 'Panorama du Tour du Monde'. De Compagnie des messageries maritimes liet deze installatie uitvoeren door de Parijse architect A. Marcel en de schilder L. Dumoulin. In die periode denkt de vorst er inderdaad aan om in Laken een promenademuseum in openlucht op te trekken rond verschillende 'oosterse' paviljoenen, om de wetenschap en de kunst van deze verre landen onder de schijnwerper te brengen en om de Brusselse investeerders er warm voor te maken. Zijn belangstelling voor het Verre Oosten betrof niet zozeer de kunst, dan wel de economie. De aantrekkingskracht voor meer bepaald de spoorwegmarkt, bepaalt de eerste twee (en uiteindelijk enige) ontwerpen van de toekomstige promenade: een Chinees 'restaurant'-paviljoen en een Japanse toren. Het hoeft dus niet te verbazen dat hij een beroep deed op de architect van de 'Tour du Monde' om zijn ontwerp naar het Brusselse grondgebied te verplaatsen. Het paviljoen van de ingang is rechtstreeks afkomstig van de ontmanteling van het panorama, maar de toren werd volledig opnieuw samengesteld, wel geïnspireerd door die van Parijs.

Op historisch en landschappelijk vlak zijn de bouw van een Japanse toren en de aanleg van een Japanse tuin aan de rand van het park van Laken niet onlogisch. Immers, in het park van het oorspronkelijke kasteel van Laken had architect Montoyer rond 1786 voor de aartshertogen van Oostenrijk een Chinese pagode met elf verdiepingen gebouwd, die in 1803 tijdens de Franse bezetting werd vernietigd.
De bouw ging van start in 1901, de Japanse Toren werd ingehuldigd op 6 mei 1905 tijdens een tuinfeest. De middelen die aan de constructie werden toegewezen, bedroegen meer dan 900.000 goudfrank. Het oorspronkelijke gebruik wordt niet duidelijk vastgelegd. De toren bevat zowel zalen voor recepties als voor exposities. De zaal op de eerste verdieping van de toren was aanvankelijk enkel voor de koning bestemd. Al snel werd het gebouw gebruikt om er Japanse producten tentoon te stellen en er promotie rond te maken. In 1909 vertrouwde de koning het gebouw toe aan het ministerie van Buitenlandse Zaken om de Belgo-Japanse relaties te promoten. Het werd een informatiecentrum over Japan en een permanente tentoonstellingsruimte van te koop aangeboden producten. Het trok vele bezoekers. Deze activiteiten werden stopgezet ten gevolge van de Eerste Wereldoorlog, en de verlaten toren werd het slachtoffer van vandalisme (vooral van diefstal).
Op grond van een koninklijk besluit van 15 oktober 1921 kwam het gebouw onder toezicht van het Departement voor Kunst en Wetenschappen en het beheer kwam nu in handen van de huidige Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis. Het werd regelmatig opengesteld, tenminste tot de benedenverdieping van de toren. De eerste verdieping werd uitzonderlijk geopend in 1935 en ontving tijdelijk collecties van de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis ter gelegenheid van de Wereldtentoonstelling. Tijdens de Tweede Wereldoorlog sloot het gebouw weer de deuren. Tot slot bleef het vanaf 1947 en tijdens meer dan veertig jaar ontoegankelijk, er stelden zich voortdurend problemen van waterdichtheid, onderhoud en bewaking. Dit duurde tot de gedeeltelijke restauratie naar aanleiding van Europalia Japan in 1989. Ook de tuin heeft sinds zijn aanleg luisterrijke periodes gekend, naast periodes van verval. Sinds 1989 is het opnieuw een Japans geïnspireerde tuin, trouw aan de aanleg van de ontwerper, maar met decoratieve elementen erin verwerkt die een weerspiegeling zijn van de relaties tussen België en Japan sinds meer dan een eeuw.

CHANCELLERIE
KANSELARIJ

Architect A. Marcel (1860-1928) op wie Leopold II een beroep deed voor de bouw van zijn exotische paviljoenen, genoot al aanzienlijke faam. A. Marcel stamde uit een architectenfamilie en ging vanaf 1877 naar de École des Beaux-Arts in Parijs (hij was er leerling van Jules André). Hij specialiseert zich al snel in de restauratie van historische gebouwen en in de oriëntalistische architectuur, waarin hij de technieken van zijn tijd verwerkt. Zijn carrière verliep zeer eclectisch en apart. In 1896 ontwerpt hij in Parijs voor de directeur van de Bon Marché een feestzaal met Japanse decoraties (momenteel een beschermd monument dat bekend staat onder de naam La Pagode), in de rue de Babylone, die door het mondaine wereldje spoedig wordt opgemerkt en druk wordt bezocht. In diezelfde periode restaureert hij het kasteel Colbert in Maulévrier (Maine-et-Loire) en voegt hij er een 'Japans landschap' aan toe, geïnspireerd door de Edo-periode (eerste aanzet tot het Oosterse park van Maulévrier, een van de belangrijkste oosters geïnspireerde parken in Europa, beschermd als landschap). A. Marcel was een kind van zijn tijd en nam deel aan talrijke wedstrijden. Tijdens de Wereldtentoonstelling van 1900 krijgt hij de kans om verschillende verwezenlijkingen voor te stellen (enerzijds *in situ*: Panorama du Tour du Monde, Cambodjaans paviljoen, Spaans paviljoen in samenwerking met Urioste y Velada en anderzijds eerder gerealiseerde projecten, zoals de restauratie van het kasteel van Tonquedoc en de bouw van de feestzaal die op dat moment gekwalificeerd wordt als Japans paviljoen). Dit levert hem een grote prijs op. Hij wordt zowel door de officiële instanties als door de hogere klasse zeer gewaardeerd. Hij realiseert prestigieuze projecten in Frankrijk, maar ook voor eminente buitenlandse (paleis voor de maharadja van Kapûrthala) en Belgische opdrachtgevers, in het bijzonder Leopold II en baron Édouard Empain (Japanse Toren, Chinees Paviljoen, tribunes van de hippodroom van Oostende, restauratie in Ciergnon, kasteel van Edingen). Hij was immers een van de hoofdarchitecten van het nieuwe stadsproject Heliopolis (1907-1911), dat Baron Empain leidde in de buitenwijken van Caïro en waarvan de 'Hindoevilla' nog getuigt, met haar betonnen decor, geïnspireerd door de tempels van Angkor Vat in Cambodja en door de hindoetempels (historisch monument, beschermd door de Hoge Raad van de Egyptische Oudheid in maart 2007), net als de Byzantijns geïnspireerde basiliek. In 1913 wordt hij benoemd tot architect van de burgerlijke gebouwen en de nationale paleizen. Hij wordt belast met het Pantheon van Parijs en met de Ecole des Beaux-Arts en is bovendien de diocesane architect van Saint-Claude, Auch en Montauban. Na de Eerste Wereldoorlog verwezenlijkt hij talrijke herdenkingsmonumenten voor de slachtoffers. In 1926 wordt hij verkozen aan het Instituut.

Er waren ook andere tussenkomende partijen, die soms ook betrokken waren bij de realisatie van het Chinese paviljoen, dat meteen erna werd gebouwd. Verschillende Parijse decorateurs en schilders die in zwang waren en talrijke wedstrijdprijzen behaalden, leverden een bijdrage aan het project. De vierendertig glasramen en de fries van de overdekte galerij en het plafond van de benedenverdieping zijn het werk van glasschilder en decorateur J. Galland. De elektrische art-nouveaulampen zijn creaties van E. Soleau en A. Rollet. De staffs zijn van de hand van decorateur Flandrin en verschillende plafondschilderingen werden gecreëerd door E. Cavaillé-Coll. A. Durenne maakte decoraties in metaal. Zijn eveneens het vermelden waard: Brusselse ambachtslui, zoals D. Tempels (decorateur), Blondel (stoffeerder), de bedrijven Helman (dakpannen), Deroy (schrijnwerk), P. Desmedt (koper), E. Valentin (breuksteen), Fichefet (grond- en metselwerken).

Het is niet steeds makkelijk om te achterhalen wat precies door Japanse of door Europese ambachtslui werd gedaan, want de ingevoerde stukken hebben ingrijpende restauraties ondergaan, soms zelfs vooraleer ze in het geheel werden geïntegreerd. Het is vrij zeker dat het paviljoen aan de ingang werd besteld bij Komatsu Mitsushige, een timmerman in Tokio, en dat het werd gerestaureerd door het bedrijf Ravier Frères uit Parijs,

GOUVERNEMENT DE LA RÉGION BRUXELLOISE-CAPITALE
CHANCELLERIE
KANSELARIJ
BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING

maar de oorsprong van de interieurelementen van het bouwwerk is moeilijker te achterhalen. Een groot deel van de decoratie werd besteld bij ambachtslieden van Yokohama. De gebeeldhouwde decoratie is zeer gesofisticeerd en van een indrukwekkende complexiteit. Recent onderzoek heeft trouwens aangetoond dat sommige elementen veel ouder zijn en wellicht afkomstig zijn van ontmantelde Tokugawa-mausolea. Een deel van de decoratie zou dateren uit de Edo- en de Meiji-periodes (18e en 19e eeuw). Deze combinatie van oude en moderne elementen van westerse of Japanse oorsprong maakt van de toren een bijzonder unieke bewaarplek van decoratietechnieken en oud lakwerk.

De toren is ook belangrijk wegens zijn constructietechniek. Hij is zeker geen ongeïnspireerde kopie van de Japanse modellen, maar een origineel werk, gebaseerd op een bijzonder ontwerp dat de Aziatische en de westerse kunst subtiel vermengt. Vanuit stilistisch oogpunt is de toren een vrije interpretatie van het model van de boeddhistische pagode (tempel van Asakusa in Tokio en tempels van Nikkō), maar zonder enige godsdienstige functie en met ingerichte verdiepingen. Hij telt zes verdiepingen, terwijl de pagodes er telkens een oneven aantal hebben. De ruwbouw en het dennenhouten skelet zijn van Belgische bedrijven (firma Frans Claes). Er werden assemblagemaquettes gemaakt om inzicht te krijgen in de complexe wijze waarop de draagsteensystemen in elkaar grijpen en om de windweerstand te bestuderen. Het gebouw combineert meesterlijk de oosterse en Japanse technieken door het gebruik van procedés (lak, aventurijn) en geïmporteerde elementen, wat het bouwwerk een authentieke uitstraling geeft. Dit wordt nog versterkt door de integratie van oudere elementen in de inwendige structuur van de toren. Daarbij is de aanwezigheid, vanaf het begin, van moderne technieken (verwarming, elektriciteit, lift) opmerkelijk.

Het esthetisch belang van de Japanse Toren is onbetwistbaar. De toren vormt een zeer gesofisticeerd totaalkunstwerk met een heel hoog detailniveau in de decoratie. De meeste van de zichtbare Europese interventies zijn in art-nouveaustijl, die zeer vrij met de Japanse elementen wordt gecombineerd. Lakwerk, beeldhouwwerk, lampen, verguldsel, behangpapier, stucwerk, muurschilderingen, metaaldecoratie, met een bijzonder hoge afwerkingsgraad, worden in perfecte harmonie met elkaar vermengd en toegepast.
De tuin omringt de toren en biedt een ideaal kader voor het gebouw. De tuin heeft bovendien op zich eveneens een grote esthetische waarde. Met zijn verzorgde compositie getuigt hij van een stijl die zeer zeldzaam is in het Brusselse gewest. Bij zijn ontwerp en zijn onderhoud stond en staat het samenbrengen van typische elementen van de Japanse tuin centraal. Het spel van perspectieven, de imitatie van verre landschappen en de opeenvolging van de uitzichten die langs de paadjes worden gecreëerd, zorgen ervoor dat de wandelaar traag gaat stappen. Overal waar hij kijkt, wordt zijn aandacht door iets getrokken, en dat in elk seizoen. In deze beperkte omgeving werden dankzij de keuze van de planten, de ruimte die eraan werd toebedeeld, maar ook dankzij het volgehouden onderhoud, een veelheid aan minerale en plantaardige pareltjes ingericht die al dan niet in beweging zijn. De tuin vormt dus een perfecte omkadering voor de toren en voor de collecties die erin zijn ondergebracht.

De toren beantwoordt aan de hoogste authenticiteitsnorm. Hij is intact gebleven wat betreft buitenarchitectuur, binnenarchitectuur en decoratie. Ook de tuin is intact. Het geheel van al zijn bestanddelen is authentiek. Wat zijn integriteit betreft: de toren onderging weliswaar geen enkele belangrijke verandering, maar gezien het steeds terugkerende gebrek aan onderhoud van de verdiepingen, is de decoratie er beschadigd en dringt een ingrijpende restauratie zich op om het behoud ervan te vrijwaren.

GOUVERNEMENT DE LA RÉGION BRUXELLES-CAPITALE
CHANCELLERIE
KANSELARIJ
BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING

De onmiddellijke omgeving van de toren wordt begrensd door het Koninklijk Domein in het zuiden en het Chinees Paviljoen in het noorden en heeft nauwelijks veranderingen van enige betekenis ondergaan.

Beknopte bibliografie: Kozyreff, Ch., *La Tour Japonaise de Laeken*, 1989 ; Kozyreff, Ch., *Songes d'Extrême-Asie*, Fonds Mercator, 2001 ; Leefmilieu Brussel BIM. Les jardins de la Tour Japonaise, Info-fiches – Groene ruimten, 2007 ; Regie der Gebouwen, *Restauratie van de Japanse Toren*, 1989; Regie der Gebouwen, *Laeken de Japanse Toren*, 2009; Verdonck, A., Deceuninck, M., « The interior Decoration of the Japanese Tower at the Royal Castle Domain in Laeken », *Journal of Architectural Conservation*, juli 2012.

Gezien om te worden gevoegd bij het besluit van 12 december 2019,

De minister-president van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, bevoegd voor Territoriale Ontwikkeling en stadsvernieuwing, Toerisme, de Promotie van het imago van Brussel en Biculturele Zaken van gewestelijk belang,

Rudi VERVOORT

De Minister van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, bevoegd voor Financiën, Begroting, Openbaar Ambt, Promotie van Meertaligheid en van het Imago van Brussel,

Sven GATZ

Copie certifiée conforme
Voor eensluidend afschrift
20 -12- 2019
Chancellerie - Kanselarij
Hamid MHAOUCHI

GOUVERNEMENT DE LA RÉGION BRUXELLES-CAPITALE
BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING
CHANCELLERIE
KANSELARIJ

ANNEXE II A L' ARRETE DU GOUVERNEMENT DE LA REGION DE BRUXELLES-CAPITALE CLASSANT COMME MONUMENT LA TOTALITE DE LA TOUR JAPONAISE ET COMME SITE SON JARDIN SIS AVENUE VAN PRAET A BRUXELLES

BIJLAGE II VAN HET BESLUIT VAN DE BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING TOT BESCHERMING ALS MONUMENT VAN DE TOTALITEIT VAN DE JAPANSE TOREN EN ALS LANDSCHAP VAN ZIJN TUIN GELEGEN VAN PRAETLAAN TE BRUSSEL

DELIMITATION DU MONUMENT ET DU SITE

AFBAKENING VAN HET MONUMENT EN VAN HET LANDSCHAP

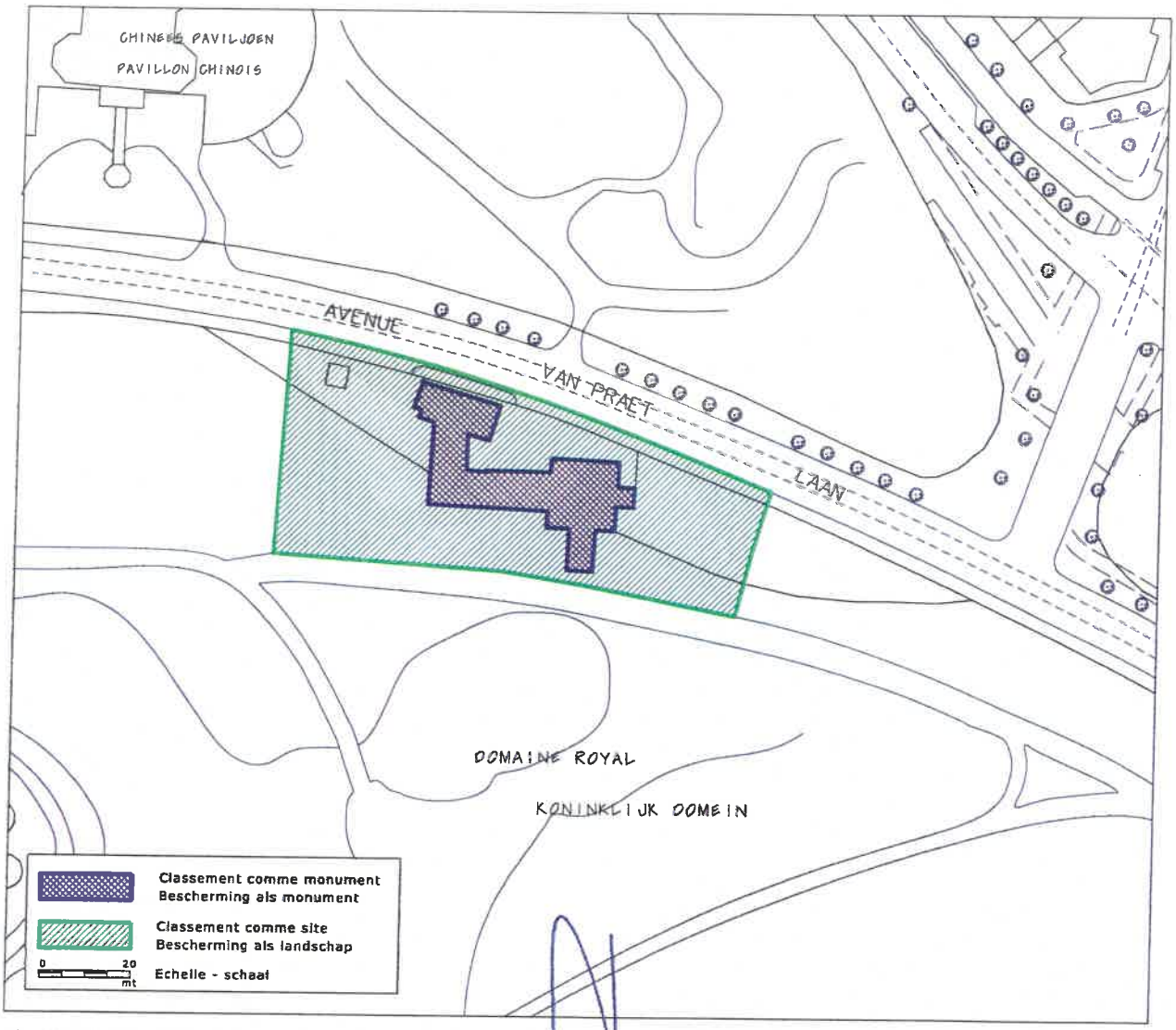

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale chargé du Développement territorial et de la Rénovation urbaine, du Tourisme, de la Promotion de l'Image de Bruxelles et du Biculturel d'Intérêt régional,

De minister-president van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, bevoegd voor Territoriale Ontwikkeling en stadsvernieuwing, Toerisme, de Promotie van het imago van Brussel en Biculturele Zaken van gewestelijk belang,

Rudi VERVOORT

Le Ministre du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale, chargé des Finances, du Budget, de la Fonction publique, de la Promotion du Multilinguisme et de l'Image de Bruxelles,

De Minister van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, bevoegd voor Financiën, Begroting, Openbaar Ambt, Promotie van Meertaligheid en van het Imago van Brussel,

Sven GATZ

Copie certifiée conforme
Voor eensluidend afschrift
20 -12- 2019
Chancellerie - Kanselarij
Hamid MHAOUCHI

GOUVERNEMENT DE LA RÉGION BRUXELLES-CAPITALE
CHANCELLERIE
KANSELARIJ
REGERING HOOFDSTEDELIJK GEWEST